

Meneillä oleva yhteiskunnallinen kehitys tulee dramaattisesti muuttamaan myös yhdyskuntaja aluerakenteita, muokkaamaan ne uusia toimintamuotoja vastaaviksi. Tässä prosessissa tarjoutuu kaavoittajille niin kunnissa kuin maakunnissa elämänsä tilaisuus vaikuttaa uusien toimintaympäristöjen muovautumiseen.

KAAVOITTAJILLA ELÄMÄNSÄ TILAISUUS

Muutoksen monet kasvot

Jokainen maailman menoa seuraava on voinut päätellä, että elämme tietoyhteiskunnan, biotekniikan, globalisaation, Euroopan yhdentymisen, väestön ikääntymisen, ympäristöuhkien, turvattomuuden, epävarmuuden ja monen muun asian aikaa. Niin Suomessa, Euroopassa kuin muuallakin maailmassa on meneillään suuri murros. Kukaan ei varmuudella tiedä, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Varmaa on vain se, että olevat yhteiskunnalliset rakenteet tulevat monin tavoin muuttamaan.

Tietotekniikan kehitys on mahdollistanut uusien viestintäjärjestelmien kehittymisen. Erityisesti Internet on mullistanut niin yritysten, viranomaisten kuin tavallisten kansalaistenkin elämää monin tavoin. Tämän kaiken sanotaan olevan vasta alkua todella suurille muutoksille.

Tietotekniikalla on automatisoitu tuo-

Juha Talvitie on pitkän linjan maankäyttöpolitiikan vaikuttaja. Suomessa hän vastasi pitkään seutu- ja maakuntasuunnittelusta Seutusuunnittelun Keskusliiton johtajana sekä toimi sen jälkeen Suomen Kuntaliitossa rakennepolitiikan päällikkönä vastaten mm. liiton EU-politiikasta. Talvitie on toiminut pitkään myös maanmittausalan kansainvälisissä tehtävissä mm. FIG:n presidenttinä vuosina 1988–1991. Kuvassa Juha Talvitie tutustumassa FIG:n pysyvään toimistoon Kööpenhaminassa.

tantotoimintoja. Uudet viestintäjärjestelmät ovat luoneet mahdollisuuden uusien palvelujen tuottamiseen ja vanhojen toimintatapojen uudistamiseen. Etäisyys on monessa asiassa menettänyt merkityksensä. Samoin paikkasidonaiset toiminnot ovat korvautumassa liikkuvilla tai asiakkaat voivat saavuttaa palvelut kulloisestakin sijaintipaikastaan.

Suurta huutoa on elektroninen kaupankäynti. Jo nyt on mahdollista ostaa monet tuotteet verkosta. Otaksutaan, että pian verkkokauppa on pääasiallinen toimintatapa. Tavaroita ei tarvitse tehdä varastoon, vaan ne tehdään räätälöidysti tilausten mukaan, kuten traktorit jo nykyisin. Olemme hyvää vauhtia siirtymässä kohti tietoyhteiskuntaa, jossa merkittävintä tuotannontekijää on tieto ja sitä myötä osaavat ihmiset.

Tietotekniikka ei ole ainoa kehittyvä teknologia. Biotekniikan ennustetaan tu-

levan hyvää vauhtia ja aikaa myöten kehittyvän keskeiseksi tuotannontekijäksi. Nyt keskustellaan geenimanipulaation oikeutuksesta. Samalla on kehitetty kasvinjalostusta biotekniikan avulla. Näin otaksutaan lisäävän satoa, kehitettävän tuholaisia ja myös pakkasta kestäviä lajikkeita avuksi maailman nälkään. Biotekniikalla kehitetään uusia lääkkeitä ja rokotteita. Kokonaan oma alueensa liittyy elintarviketuotantoon, Benecol esi-merkkinä.

Globalisaatio on myös aikamme ilmiö. Pääomat siirtyvät hetkessä toiseen maanosaan, pörssiakauppa voi käydä maailmanlaajuisesti, muusta kaupankäynnistä puhumattakaan. Monet tuotteet tehdään maailman markkinoille, isot yritykset muuttuvat monikansallisiksi ja vaikuttavat merkittävästi jopa yksittäisten kansakuntien elämään. Globalisaatio näkyy myös viihdeteollisuudessa, musiikissa, filmeissä jne. Internet on tehnyt kanssakäymisen helpoksi ympäri maailmaa.

Globalisaation ja kansainvälistymisen on katsottu lisäävän myös turvallisuusriskejä. Salakuljetus, huumeakauppa ja kansainvälinen rikollisuus huolestuttavat yhä enemmän. Yleinen turvattomuus lisääntyy myös kaduilla. Turvapalveluilla on kysyntää.

Huoli ympäristön tilasta on myös kasvava. Kansainvälisin sopimuksin yritetään päästä yhteistyöhön ilman- ja vesiensuojelussa. Ympäristön suojeleminen ja taloudellinen toiminta joutuvat yhä useammin vaikeisiin ristiriitoihin. Hyvälle ympäristölle ei tahdo löytyä hintalappua ennen kuin jälkiä joudutaan siivoamaan.

Kaikkea tätä kehitystä varjostaa monissa kehittyneissä maissa huoli väestön ikääntymisestä ja edessä olevasta väkiluvun laskusta. Mistä löytyy rahaa eläkkeisiin, entä työvoimaa jne. Väestömuutokset vaikuttavat suuresti myös palvelutarpeisiin ja kulutukseen.

Jatkamatta luetteloa on paikallaan vielä todeta, että tässä muutoksen tahdissa myös ihmisten arvot ja asenteet muuttuvat. Julkisuudessa on katsottu, että ihmiset ovat tulleet itsekkäiksi, yksilöllisyys korostuu ja solidaarisuus on koetuksella. Toisaalta eettiset pohdinnat ovat yleistyneet ja hyvä moraali on tulossa merkittäväksi mainosvaltiksi myös globaaleilla markkinoilla toimiville yrityksille. Kansalaisjärjestöistä on kehittymässä hyviä moraalin vartijoita.

Suuret alueelliset muutokset edessä

Alueellisen suunnittelun ja siten myös kaavoituksen kannalta on oleellista poh-

***Suomen Kuntaliiton
rakennepolitiikan
eläkkeelle siirtynyt
päällikkö Juha Talvitie
arvioi kirjoituksessaan,
että uuden maankäyttö-
ja rakennuslain myötä
maakuntasuunnittelua
ja -kaavoitusta ollaan
ylösrakentamassa ja
liittoihin palkkaamassa
uusien kaavoittajien.
Kaavoituksen ammattilaisista on pula, kun myös kunnilta edellytetään ammattikaavoittajia. Kaavoituksen soisi kiinnostavan yhä useampia, sillä tällä saralla tulee olemaan mielenkiintoisia töitä tarjolla.***

tia, että mihin alueellisiin muutoksiin kehitys on johtamassa. Niiden tarkastelu on ollut yllättävän vähäistä. Ainoastaan alueellisen kehityksen epätasapainosta ja maaseudun ongelmista on aluepoliittisessa keskustelussa puhuttu. Alueellisten muutosten tarkastelu on kuitenkin tärkeää ja siihen toivoisi suurempaa kiinnostusta. Vain sitä kautta saadaan perusteita varsinaiselle suunnittelulle.

Tuotanto- ja palvelurakenteiden muutos on johtanut ja johtaa toimintojen siirtämisedellytysten muuttumiseen. Tähän vaikuttaa keskeisesti juuri informaatioteknologian kehitys. Se antaa lisää vapauksia sijainnille, ainakin silloin kun ei tarvitse kuljettaa isoja tavaramääriä. Kun tietoliikenne nähdään myös yhtenä liikennemuotona on helppo päätellä, että sillä tulee olemaan suuri vaikutus yhdyskuntien ja alueiden fyysisiin rakenteisiin. Voi vain viitata niihin vaikutuksiin mitkä aikoinaan johtuivat rautateiden, maanteiden, lentokenttien ja satamien rakentamisesta.

Oppineet ovat katsoneet, että tietoliikenteen vaikutukset ovat sekä keskittäviä että hajauttavia, kaikki riippuu siitä kuinka uutta teknologiaa sovelletaan. Ympäripyöreä vastaus ei paljon auta. Muutoksen merkkejä kannattaakin etsiä pienistä tapahtumista, asioista jotka ovat jo toteutuneet. Ne antavat vihjeitä siitä mitä saattaa olla tulossa. Samalla on syytä myös miettiä, että mitä muuta voi tapahtua.

Osa ennen keskustahakuisista toiminnoista on siirtynyt halvemmille alueille ja työntekijöiden kannalta ehkä helpommin saavutettaviin paikkoihin. Näin varsinkin silloin jos kyse ei ole ollut asiakasriippuvasta toiminnasta. Suuria kaupakeskuksia on perustettu liikennteellisesti, nimenomaan henkilöautolla hyvin saavutettaviin paikkoihin. Pienkaupat ovat hävinneet keskustoista isoissa kaupungeissa, joskin keskustoja on pyritty elvyttämään mm. kävelykatujen perustamisella ja pyrkimällä saamaan keskustoihin muuta viihdykettä, joka vetäisi myös asiakasvirtoja.

Sähköisen kaupankäynnin voi otaksua merkitsevän suurta harvennusta ainakin pienissä keskuksissa olevien erikoisliikkeiden kohdalla. Tämä ei välttämättä merkitse palvelutason laskua, ainoastaan ympäristön muuttumista ja kiinteistöjen vapautumista muuhun käyttöön. Vanhohen, aikaan soveltumattomien tehdaslaitosten osalta tällaista uudistamista on jo paljon tapahtunut.

Uusiutuinen teollisuus tarvitsee paljon tilaa, koska pyritään yksitasoratkaisuihin. Samoin monet toimistorakennuk-

set ovat maanläheisiä. Tietotekniikkateollisuus ja monet ohjelmistoyritykset ovat sijoittuneet muutamalle paikkakunnalle maassamme, usein yliopistojen ja tutkimuslaitosten yhteyteen. Tukkukaupan varastot ovat siirtyneet pyörien päälle, välivarastointia ei enää juuri ole. Teollisuudessa myös alihankintajärjestelmät ovat yleistyneet. Menettely edellyttää hyviä kulkuyhteyksiä, että aikataulun mukaiset toimitukset voidaan hoitaa.

Ennustetaan, että maassamme vain muutama kaupunkiseutu tulee merkittävästi kasvamaan. Maaseutua uhkaa varsin laajamittainen autioituminen. Suuri vaikuttaja on väestön ikääntyminen ja sitä kautta tapahtuva luonnollinen poistuma. Maatalouden rakennemuutos vahvistaa tätä kehityskuvaa. Ongelmat eivät uhkaa yksin maaseutua, vaan myös pienempiä keskuksia väestöpohjan kaventuessa.

Toisaalta kehitys ei ole ollut yksioikoista, vaan suuriakin poikkeamia on nähtävissä. Määrätietoisella toiminnalla monet kunnat ovat pystyneet luomaan hyviä toimintaedellytyksiä niin yrityksille kuin myös asukkaalle. Kilpailu hyvistä veromaksajista onkin tarjonnut monille ihmiselle valinnan mahdollisuuden niin asuinpaikan kuin asuinmuodonkin osalta. Erityisesti hyvät pientaloalueet suurempien asutuskeskusten läheisyydessä ovat olleet menestyksiä. Varsinkin jos riittävää pientaloasumismahdollisuutta ei ole ollut tarjolla. Tämä taas on johtanut monen mielestä haitalliseen asutuksen hajaantumiseen. Kaavamonopolin haltijat ovat tällöin kuitenkin unohtaneet sen, että asiakas on aina oikeassa. Tapahtuneet muutokset ovatkin johtaneet kasvavaan kilpailuun niin maakuntien kuin kuntien kesken. Kilpailun voi otaksua kiristävän. Myös kaavoituksesta vastuullisten on syytä miettiä, mitä kilpailuvaltteja on käytettävissä.

Kaavoituksen uusi tuleminen

Laman myötä kiinnostus kaavoitukseen hiipui. Seutukaava- ja maakuntaliittojen yhdistymisen ja Suomen EU-jäsenyyden johdosta aluepolitiikka vei päähuomion maakuntien liittojen työssä. Monet kunnat supistivat kaavoitusväkeä ja laimea rakennustoiminta ei innostanut suurien suunnitelmien rakenteluun. Tilanne näyttää nyt olevan vähin erin muuttumassa. Uuden maankäyttö- ja rakennuslain myötä maakuntasuunnittelua ja -kaavoitusta ollaan ylösrakentamassa. Liitot ovat palkkaamassa työhön alan taitajia. Myös kunnilta edellytetään osaavaa henkilöstöä. Kaavoituksen ammattilaisista alkaa olla pula. Maanmittauksen puolella tieto-

tekniikka ja kiinteistöjohtaminen vie päähuomion. Kaavoituksen soisi myös kiinnostavan yhä useampia, sillä töitä siltäkin saralla tulee olemaan yhä paremmin tarjolla ja työt ovat varmasti mielenkiintoisia.

Uudessa maankäyttö- ja rakennuslaissa on suurinta huomiota saanut kansalaisten osallistumismahdollisuuksien parantaminen. Vaille huomiota on jäänyt se, kuinka lain keinoin voidaan ohjata edessä olevaa suurta alueellista muutosta. Liioin ei ole kannettu huolta siitä, vastaavatko lain menettelyt yhä nopeatempoisemman kehityksen tarpeisiin ja saadaanko kaavaratkaisuja kohtuullisessa ajassa aikaan. Kaavoitus ei ole ollut muodissa. Toivotavasti tilanne muuttuu.

On varmaa, että kehittyvä tietoyhteiskunta tulee vähin erin muovaamaan itseään varten niin uuden tyyppisiä kaupunkirakenteita kuin samanaikaisesti merkittävästi muuttamaan maamme alueellista rakennetta. Tähän kehitykseen voidaan myös vaikuttaa ja pitää vaikuttaa. Kaavoitus niin kunnissa kuin maakunnissa on vaikuttamisen väline. Yhtä lailla valtakunnallisella maankäytön tavoiteasetelulla on oma sanansa sanottavana. Sama koskee myös EU-tasosta toimintaa ns. ESDP-prosessin (Euroopan aluesuunnittelun ja aluekehityksen suuntaviivat) kautta. Kysymys on vain siitä, mitä halutaan ja mihin on mahdollisuuksia.

Muutama ajatuksia virittävä kysymys on ainakin mahdollista esittää. Minkälainen on tietoyhteiskunnan kaupunkirakenne? Menettävätkö keskustat merkityksenä ja toiminnot hajautuvat matto- maisesti laajoille alueille? Yritysten sijainti ei edellytä kallista keskustasijaintia kovinkaan usein. Yritysten verkottuminen puolestaan johtaa hajaantumiseen. Asiointi hoidetaan sähköisesti, samoin kaupankäynti. Logistiikasta tulee tärkeä asia.

Varallisuuden kasvaessa asukkaat tulevat määräämään minkälaiset asunnot käyvät kaupan. Se johtanee rakennuttajan ja rakentajan hahmojen eriytymiseen. Kunnallinen kaavamonopoli voi murtua, ellei tarjonta ala vastata kysyntää. Joka tapauksessa asutus kaupunkiseuduilla tulee hajaantumaan, koska ihmisten asumistarpeet ovat vaihtelevia ja kaikelle kysynnälle tulee tarjontaa. Ikääntyvän väestön tarpeet on kokonaan oma lukunsa, johon myös on kaavoituksessa varauduttava.

Maaseudun osalta monissa tapauksissa joudutaan tekemisiin autioitumisen kanssa. Samaan kuvaan kuuluu tyhjilleen jääneiden kiinteistöjen uusiokäyttö. Vaatii aivan uudenlaisen lähestymistavan tarkastella taantuvia alueita alueidenkäytön

kannalta. Monia hyviä toimia on jo nyt toteutettu pyrittäessä pitämään kyliä elävinä ja saamaan uusia asukkaita tyhjiin tiloihin.

Innovaatioille on varmasti sijaa. Kehittyvä biotekniikka voi tuoda maaseudulle uusia elinmahdollisuuksia. Ehkä maaseudun virkistyspalveluista, kauniista maaseudusta pitää alkaa periä maksu. Eihän kaupunkien huvipuistoihinkaan pääse ilmaiseksi. Etätyöstä moni on haikailut pelastusta. Tuskin siitä laajamittaista apua löytyy, mutta yksittäistapauksissa kuitenkin. Maaseudun kehittämisessä onkin paikallisesti pyrittävä poimimaan jo-

Uudesta maankäyttö- ja rakennuslaista keskusteltaessa vaille huomiota on jäänyt se, kuinka lain keinoin voidaan ohjata edessä olevaa suurta alueellista muutosta. Liioin ei ole kannettu huolta siitä, vastaavatko lain menettelyt yhä nopeatempoiseman kehityksen tarpeisiin. Saadaanko kaavoja valmiiksi kohtuullisessa ajassa?

kainen ”marja”. Autioituvan tai hiljenevän maaseudun maankäytön suunnittelu onkin merkittävä haaste. Kysymys on suurista pääoma-arvoista, joille pitäisi löytyä mielekästä ja hyödyllistä käyttöä.

Maakuntien tasolla soisi aluepolitiikan ja aluesuunnittelun löytävän paremmin toisensa. Piristynvä maakuntakaavoitus on hyvä enne kuten edellä on todettu. Maakuntien kaavoituksessa pitäisi löytyä eväitä keskusten ja maaseudun vuorovaikutuksen elvyttämiseen. Samalla pitäisi luoda edellytykset edes yhden, mieluummin useamman elinvoimaisen kaupunkiseudun kehittymiselle. Se on koko maakunnan elinehto. Tässä tarvitaan myös valtakunnallista politiikkaa tueksi.

EU:n aluepolitiikka on nähty pelastukseksi maamme kehitysalueilla. Kansal-

iset kehitysresurssit ovat kuitenkin moninkertaiset EU:n tukiin verrattuna. EU:n aluepolitiikka tulee laajentumisen myötä myös muuttumaan ja Suomen osalta ilmeisesti samalla supistumaan. Jo nyt pohditaan EU:n aluepolitiikan uudistamista. Suomen intresseissä on varmasti tukea sellaisia tavoitteita, joissa tarkastellaan laajempien alueiden kilpailukykyä niin EU:n sisällä kuin globaalisti. On enemmän kuin todennäköistä, että EU on ensi sijassa kiinnostunut omasta kilpailukyvytään maailman taloudessa eikä niinkään paljon huolissaan sisäisen koheesion toteutumisesta. Sama asenne saattaa leimata meilläkin kansallista politiikkaa. Tästä syystä jokaisen maakunnan ja kunnan on ensisijassa itse kannettava huoli omasta tulevaisuudestaan ja menestyksestään.

Kaavoituksella luodaan toimintaedellytyksiä. Niiden muuttuessa on paneuduttava uusien ideoiden ja mahdollisuuksien etsintään. Erikoistuminen, hyvä ympäristö, monipuoliset valinnanmahdollisuudet, joustava toiminta, hyvä yhteistyö asukkaiden ja yritysten kanssa, kansainvälistyminen sekä uudet ideat ovat kaikki tarpeen ja paljon muuta. Ideoita voi hakea meneillä olevista muutostrendeistä. Muutos ei ole vain uhka, vaan aina myös mahdollisuus.

Juha Talvitie
juha.talvitie@kolumbus.fi

**Työryhmän jäsenet
vasemmalta
Lea Jääskeläinen,
Kari Ahonen,
Veikko Pohjola,
Pertti Mustonen ja
Jukka Mäkelä.**

**Vs. kaupungingeodeetti
Sulo Palovaara ja
professori Kari I. Leväinen**

Imatran paikkatietokeskuksen ulkoistaminen todettiin pitkän prosessin jälkeen kannattamattomaksi. Hankkeesta luovuttiin, sillä vain harvat seikat puolsivat ulkoistamista useiden ollessa sitä vastaan. Parhailaan tehdään alueellista selvitystä paikkatieto- tehtävien hoitamisesta Etelä-Karjalan kuntien yhteistyönä.